

ΣΥΜΒΟΛΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑΝ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΥ

Α'

ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΙΣ, ΕΚΚΟΣΜΙΚΕΥΣΙΣ ΚΑΙ ΝΕΩΤΕΡΑΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ
ΕΝ ΤΩ ΔΙΚΑΙΩ ΤΗΣ ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΥΠΟ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Δ. ΜΟΥΡΑΤΙΔΟΥ Δ. Θ., Π. Ν.

ΕΝΤΕΤΑΛΜΕΝΟΥ ΥΦΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΕΝ ΤΩ ΠΑΝΕΠΙΣΤ. ΑΘΗΝΩΝ

Ἀκριβῶς δὲ ἐν τῇ δημιουργίᾳ τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἐκδηλοῦται τὸ μεγαλεῖον τοῦ ρωμαϊκοῦ οργανωτικοῦ δαιμονίου, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἡ μονομέρεια αὐτοῦ. Τὸ πνεῦμα, ὅπερ τὴν διεῖπεν, ἦτο τὸ πνεῦμα τῆς ἀπολύτου αὐθεντίας, τῆς κυριαρχίας καὶ τῆς ἐπιβολῆς. Στωϊκὴ ἠθικότης μέχρι ἀκαμψίας μέχρι δηλ. αὐστηρᾶς καὶ ἀνεξαιρέτου ἐφαρμογῆς γενικοῦ τινος νόμου, καὶ κρατικὴ πειθαρχία μέχρις ὑποδουλώσεως τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος ἀπετέλουν τὰ ἀποφασιστικὰ στοιχεῖα τῆς συνθέσεως καὶ τῆς διαμορφώσεως τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας⁴⁹. Τὸ Κράτος ἀπετέλει διὰ τὸν ρωμαῖον πολίτην τὸ ὑψιστον ἀγαθόν, εἰς τὴν αἰώνιον ὑπαρξιν τοῦ ὁποίου ἐπίστευεν ἀπολύτως. Ἠθικὴ ἀρετὴ καὶ διακονία τοῦ Κράτους ἐταυτίζοντο. Τὸ πᾶν ἦτο τὸ Κράτος, ἐν ᾧ πλήρης ἐπεκράτει ὁμοιομορφία ἐν τῇ διοικήσει, τῆς ρωμαϊκῆς νομικῆς σκέψεως οὔσης ἀνικάνου πρὸς προαγωγὴν τοῦ θεσμοῦ τῆς αὐτοδιοικήσεως⁵⁰. Τὸ ζῆν καὶ τὸ ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τῆς Κοινότητος ἀπετέλει τὸ ὑψιστον καθῆκον, ἀλλὰ καὶ τὸ προνόμιον τοῦ ρωμαίου πολίτου. Εἰς δὲ τὴν λατρείαν τῶν Καισάρων εὔρε τὴν ἐσχάτην, ἀλλὰ ταυτοχρόνως καὶ τὴν τελείαν ἔκφρασιν τῆς

* Συνέχεια ἀπὸ σελ. 144 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

49. Πρβλ. A. D e m p f, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 101 ἐξ. «In ihm (δηλ. εἰς τὸν Τερτυλλιανόν) wird der lateinische Geist in seiner Grösse und Einseitigkeit sichtbar. Stoische Sittlichkeit bis zum R i g o r i s m u s und staatliche Zucht bis zum S e r v i l i s m u s sind die entscheidenden Bildungselemente der römischen Volkspersonlichkeit gewesen. Im Guten wie im Schlimmen Kennzeichnen sie immer wieder auch die lateinische christliche Frömmigkeit. In allen genuin lateinischen Häresiens treten sie in ihrer einseitigen Ausschliesslichkeit hervor, im Novatismus, Donatismus, Pelagianismus, im Monarchianismus, Ja auch in Augustins Prädestinationsangst und in seiner lex aeterna-Metaphysik».

50. Πρβλ. H. D o m b o i s, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 301 «Zu diesen historisch-nationalen Eigentümlichkeiten gehört nun ohne Zweifel auch die bekannte Unfähigkeit der romanischen Völker und ihres Rechtsdenkens, genossenschaftlicher Selbstverwaltung und Besonderheit Raum zu geben».

ουσίας του, ὁ ρωμαϊκὸς εἰδωλολατρισμός. Ἐν τῷ αὐτοκράτορι ἐνεσαρκουῖτο ἡ ἰδέα τοῦ Κράτους. Ἡ ἀποθέωσις τοῦ αὐτοκράτορος ἀπετέλει τὴν ἀποθέωσιν τῆς κρατικῆς ἐξουσίας καὶ αὐθεντίας, αἵτινες ἐξόχως ἐχαρακτήριζον τὸ ρωμαϊκὸν νομικὸν πνεῦμα. Ἡ βούλησις τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ ὁ Pontifex Maximus τῆς εἰδωλολατρικῆς θρησκείας, ἀπετέλει τὴν πηγὴν τοῦ τε θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου δικαίου. Εἶναι δὲ χαρακτηριστικὸν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου ὅτι «Πᾶς κανὼν, τιθέμενος, ἀπέβλεπε, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ρώμῃ, εἰς τὴν θεραπείαν τῶν συμπεφόντων τῆς ἀρχούσης τάξεως, εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ὑπ' αὐτῆς ἀπολαύσεως τῶν κτηθέντων καὶ τὴν ἐδραίωσιν τῆς ἰσχύος της»⁵¹. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καί, ὡς γνωστὸν, κύριον χαρακτηριστικὸν γνῶρισμα τοῦ τε ρωμαϊκοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἀρχαίων δικαίων ἀπετέλει ἡ μὴ ἀναγνώρισις εἰς ὄρισμένους ἀνθρώπους τῆς ιδιότητος τοῦ φορέως δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων, ἦτοι τῆς ἰκανότητος τοῦ νὰ εἶναι ὑποκείμενον δικαίου.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται σαφές, ὅτι τὸ κυριαρχοῦν γνῶρισμα τοῦ Ρωμαϊκοῦ Πνεύματος ἦτο ἡ ἀπόλυτος αὐθεντία, ἥτις ἐκδηλοῦται ἰδίᾳ ἐν τῇ ἐπιβολῇ καὶ τῇ κυριαρχίᾳ τῶν φορέων τῆς ἐξουσίας ἐπὶ τῶν ὑπηρεσιῶν των. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν φιλοσοφικὴν τάσιν καὶ τὸν μυστικισμόν, ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζει τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, τὸ ρωμαϊκὸν ἔχει κυρίως πρακτικὰ ἐνδιαφέροντα, διακρινόμενον διὰ τὴν ὀρθολογιστικὴν ρύθμιον τῆς ἐξωτερικῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἀνθρώπων καὶ διὰ τὴν αὐστηρὰν καὶ τὴν ἀκαμπτον τυπικότητα, ἐν ἣ ὑσιιάζεται ἐν πολλοῖς ἡ οὐσία χάριν τῆς μορφῆς. Τὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ Ρωμαϊκοῦ πνεύματος ἀφοροῦν κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸν παρόντα κόσμον, ἡ δὲ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν βασιλεία τοῦ κόσμου τούτου, τὸ πνεῦμα τῆς ὁποίας εὐρίσκεται ἐν πλήρει ἀντιθέσει πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδὴ τῆς βασιλείας, ἥτις δὲν εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, καὶ σκοπεῖ εἰς τὴν ἀνύψωσιν καὶ μεταμόρφωσιν τοῦ κόσμου εἰς Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν οὐσιώδη διαφορὰν μεταξὺ τοῦ πολιτειακοῦ καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ καθώρισεν ὁ Κύριος, ὅτε διεκήρυσεν, ὅτι «οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν, οὐκ οὕτως ἔσται ἐν ὑμῖν, ἀλλ' ὅς ἐάν θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι, ἔσται ὑμῶν διάκονος, καὶ ὅς ἐάν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔσται ὑμῶν δοῦλος»⁵². Ἀσφαλῶς δὲ ὑπὸ τὰς λέξεις «οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν» ὑπεδηλοῦντο κατ' ἐξοχὴν οἱ ἄρχοντες τῆς Ρώμης, τὸ πνεῦμα τῆς ὁποίας ἐδέεποζεν ἐπὶ τῆς Οἰκουμένης κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἐάν τὸ πνεῦμα τῆς κυριαρχίας καὶ τῆς ἐπιβολῆς καὶ τοῦ ἐξαναγκασμοῦ ἀπετέλει τὸ γνῶρισμα τῶν ἀρχόντων τῆς πολι-

51. Π ε τ ρ ο π ο ὑ λ ο υ, ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 28. Πρβλ. καὶ σελ. 30· «ἡ ἰδέα ὅτι πᾶσα σχέσις δέον ν' ἀποβλέπῃ εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ κοινοῦ καλοῦ, ἦτοι εἰς τὸ σύνολον τῶν τὴν κοινωνίαν ἀποτελούντων ἀτόμων καὶ πασῶν τῶν τάξεων ὑπῆρξεν λίαν ἔτινος καὶ συγκεκριμένη».

52. Ματθ. κ' 25—26.

τείας, τὸ πνεῦμα τῆς διακονίας καὶ τῆς ἐν ἀγάπῃ συνεργασίας καὶ τῆς θυσίας δέον ν' ἀποτελῆ τὸ γινώρισμα τῶν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις εἶναι κατ' ἐξοχὴν ὑπερκόσμιος καὶ πνευματικὸς ὄργανισμός, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος, τὸ ὁποῖον ἀπετέλει καθαρῶς ἐγκόσμιον ὄργανισμὸν.

Παρὰ τὴν ἀνωτέρω ὅμως βασικὴν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος καὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀποκλεισθῆ ἡ λελογισμένη χρησιμοποίησις τοῦ ρωμαϊκοῦ παράγοντος καὶ δὴ καὶ τοῦ ἐξόχου ὀργανωτικοῦ ταλάντου τῶν Ρωμαίων ὡς μέσον διὰ τὴν διοργανώσιν τῆς ὁρατῆς Ἐκκλησίας⁵³. Διότι ἡ Ἐκκλησία, ὡς ὁρατὸς καὶ ἐγκόσμιος ὄργανισμός, δὲν εἶναι δυνατόν ἢ νὰ χρησιμοποιοῖ καὶ ἀνθρώπινα μέσα πρὸς διαμόρφωσιν τῶν θεσμῶν αὐτῆς. Δέον ὅμως νὰ ὑπογραμμισθῆ, μόνον ὡς μέσα καὶ ἐν πλήρει ἁρμονίᾳ πρὸς τὴν οὐσίαν αὐτῆς ὡς θεοῦ καὶ ἀνθρωπίνου ὄργανισμοῦ. Οὐδέποτε ὅμως τὰ μέσα εἶναι δυνατόν καὶ ἐπιτρεπτόν νὰ μεταβληθοῦν εἰς σκοπὸν ἢ καὶ εἰς ἀποφασιστικῆς σημασίας παράγοντας, οἱ ὁποῖοι θὰ ἔθετον ἐν κινδύνῳ τὸν πνευματικὸν καὶ ὑπερκόσμιον χαρακτῆρα τῆς Ἐκκλησίας.

Καὶ ἡ μὲν ἐπίδρασις τοῦ Ρωμαϊκοῦ πνεύματος ἐπὶ τὴν διαμόρφωσιν τῶν θεσμῶν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἱστορικὴ ἀλήθεια ὑπὸ πάντων ἀποδεκτῆ, ἐξ οὗ καὶ προσέλαβεν αὕτη τὸν τίτλον τῆς Ρωμαϊκῆς ἢ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας. Τὸ πρόβλημα ὅμως ἔγκειται εἰς τὸ ἐὰν καὶ κατὰ πόσον περιωρίσθη ἡ ἐπίδρασις αὕτη ἐντὸς τῶν πλαισίων τῶν ὑπὸ τῆς οὐσίας τῆς Ἐκκλησίας καθοριζομένων. Κατὰ πόσον δηλ. τὸ ρωμαϊκὸν ὀργανωτικὸν δαιμόνιον ἐτέθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἀπλοῦν ἐργαλεῖον τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοργανώσεως ἢ ἀντιθέτως μετεβλήθη εἰς τὸν δούρειον ἵππον, δι' οὗ εἰσῆλθεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ Ρωμαϊκὸν πνεῦμα καὶ δὴ ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς ἀπολύτου κυριαρχίας καὶ ἐπιβολῆς.

2. Ἑλληνορωμαϊκὸς Καθολικισμὸς.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης εὐρίσκετο μέχρι τῶν μέσων τοῦ τρίτου μ. Χ. αἰῶνος ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν κυρίως τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἑλληνικὴ ἦτο ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης καὶ Ἕλληνες Πάπαι κατεῖχον τὸν ἐπίσκοπικὸν θρόνον αὐτῆς. Ἀπὸ τοῦ τέλους ὅμως τοῦ δευτέρου αἰῶνος ὁ Ρωμαϊκὸς λαὸς ἤρξατο οὐ μόνον νὰ συμμετέχη ἐνεργῶς εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ νὰ καθίσταται βαθμιαίως ὁ κύριος παράγων ἐκρω-

53. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας ἀναφέρεται κυρίως εἰς τὴν οὐσίαν τῶν δύο ὄργανισμῶν. Ἡ ἀπόλυτος π.χ. αὐθεντία τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῶν συνανθρώπων των εἶναι ἀπολύτως ἀπαράδεκτος διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. Ἀντιθέτως ὅμως ἡ ἔννοια τῆς αὐθεντίας ὡς ἀπαραιτήτου στοιχείου τῆς διοργανώσεως πάσης κοινωνίας ἀνθρώπων εἶναι ἀπολύτως ἐπιβεβλημένη. Καὶ ὑπὸ τὴν ἀποψιν ταύτην ἡ συμβολὴ τοῦ ρωμαϊκοῦ παράγοντος ἦτο ἐξόχως εὐπρόσδεκτος.

μανισμού τῆς Δύσεως καὶ ἐκλατινισμού τῆς Ἐκκλησίας⁵⁴. Δέον ὅμως νὰ σημειωθῆ, ὅτι ἡ Πατρὶς τοῦ ρωμαϊκοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πνεύματος ὑπῆρξεν οὐχὶ ἡ Ρώμη, ἀλλ' ἡ Βόρειος Ἀφρική καὶ δὴ καὶ ἡ μεγάλη Ἐκκλησία τῆς Καρχηδόνας. Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Βορείου Ἀφρικῆς ἐνεφανίσθησαν καὶ ἔδρασαν αἱ τρεῖς μεγάλοι μορφαί, αἱ ὅποια συνετέλεσαν τὰ μέγιστα εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ρωμαϊκοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πνεύματος, ἦτοι ὁ Τερτυλλιανός, ὁ Κυπριανός καὶ ὁ Αὐγουστῖνος. Ἀλλ' ἡ ἐναρξὶς τοῦ ἐκρωμανισμοῦ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας οὐδόλως ὑποδηλοῖ, ὅτι ἐπῆλθεν ἄμεσος καὶ πλήρης διαχωρισμός Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὅτι ἡ μὲν πρώτη εὐρίσκετο ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἡ δὲ δευτέρα ὑπὸ τὴν τοῦ Ρωμαϊκοῦ. Ἡ ὑποστήριξις τοιαύτης τινὸς θέσεως θὰ ἀπετέλει μονομέρειαν, ἡ ὅποια θὰ εὐρίσκετο ἐκτὸς τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀποψις, καθ' ἣν τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα συνετέλεσεν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἔρευναν καὶ τὴν διατύπωσιν τοῦ Καθολικισμοῦ τῆς πίστεως, ἐνῶ ἡ διοργάνωσις τῆς μᾶς καὶ ἀδαιοῦτος Ἐκκλησίας ὑπῆρξεν ὁ καρπὸς τοῦ Ρωμαϊκοῦ πνεύματος, ἐλάχιστα ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἀληθῆ ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων⁵⁵. Βεβαίως εἶναι ἀληθές, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα διὰ τῶν φιλοσοφικῶν καὶ μυστικιστικῶν αὐτοῦ τάσεων συνετέλεσεν, ὡς ἦτο φυσικόν, προεχόντως εἰς τὴν ἔρευναν τῆς οὐσίας τῆς Ἐκκλησίας, τὸ δὲ ρωμαϊκὸν πνεῦμα κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν διοργάνωσιν αὐτῆς. Δέον ὅμως νὰ τονισθῆ ὅτι κατὰ τὴν πρώτην περίοδον δὲν ὑπῆρξεν διαχωρισμός, ἀλλὰ σύνθεσις τῆς ἀπὸ κοινοῦ ἐπιδράσεως τοῦ τε ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος, ἐξ οὗ καὶ δικαίως προσέλαβεν ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία τὸν τίτλον τοῦ ἑλληνορωμαϊκοῦ Καθολικισμοῦ. Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἀπετέλεσε τὸν ἡγετικὸν παράγοντα τόσον ἐν τῷ πεδίῳ τῆς διατυπώσεως τῶν δογματικῶν ἀληθειῶν, ὅσον καὶ τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐκκλησίας⁵⁶.

Κατὰ τὴν πρώτην ταύτην περίοδον ἡ συμβολή, τοῦ ρωμαϊκοῦ παράγοντος ὑπῆρξεν ἐντὸς τῶν ὑπὸ τῆς οὐσίας τῆς Ἐκκλησίας ἐπιβεβλημένων πλαισίων,

54. Πρβλ. H. F e i n e, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 51 ἐξ. Γ ε ρ. Κ ο ν ι δ ἄ ρ η, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία σελ. 228.

55. Πρβλ. A. D e m p f, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 105 «Man hat dem Griechentum als Spezifikum die Logoslehre zugeschrieben, ja die Logoslehre für eine griechische Sondermeinung gehalten, wie die Kirche für ein Sonderprodukt des lateinischen Geistes. So einfach aber liegen die Dinge keineswegs».

56. Πρβλ. R. S o h m, Kirchengeschichte... ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 67. Πρβλ. Γ ε ρ. Κ ο ν ι δ ἄ ρ η, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία σελ. 499 «Τὰ ἀνωτέρω μαρτυροῦν, ὅτι τὸ Δίκαιον τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας διευπλόγη κυρίως ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν Συνόδων, τῶν Ρωμαίων ἐπιδρασαντων οὐχὶ εἰς μεγάλην κλίμακα. Ἐντεῦθεν τὸ ἔργον τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἐν τῷ συνόλω ὑπῆρξε κυρίως Ἑλληνοκαθολικόν. Ὅπως ὁ ἀρχικὸς Χριστιανισμὸς καὶ τὸ δόγμα μετεφέρθησαν ὡς τι ἔτοιμον εἰς τὴν Δύσιν, οὕτω καὶ τὸ Κανονικὸν Δίκαιον, ὡς πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας διαμορφώθη ἐν μεγάλῳ μέτρῳ ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ μετεφέρθη εἰς τὴν Δύσιν ἐνθα ὅμως ὑπέστη οὐσιώδη ἀλλοίωσιν».

ὡς θὰ ἴδωμεν ἀμέσως κατωτέρω. Ἡ βαθμιαία ὁμως καὶ συνεχὴς ἐπέκτασις τῆς κυριαρχίας τοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος ἐξ ἑνὸς καὶ ἡ υποχώρησις τοῦ ἑλληνικοῦ⁵⁷ ἐν τῇ Δύσει ἐξ ἑτέρου ἐπέφερον τὴν κατὰ μικρὸν μετάθεσιν τοῦ βάρους ἐκ τῆς οὐσίας εἰς τὴν μορφήν, διὰ τῆς ἀνατροπῆς τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἱεραρχίας τῶν ἀξιωῶν.⁵⁸

3. Ἡ ἐν τῷ τῶν ὑπὸ τῆς οὐσίας τῆς Ἐκκλησίας ἐπιβεβλημένων πλαισίων συμβολῇ τοῦ ρωμαϊκοῦ παράγοντος εἰς τὴν διοργάνωσιν τῆς Ρ. Ε.

Ἡ σπουδαιότερα συμβολῇ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος ἐν τῇ ἐν γένει διοργανώσει τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν περίοδον ταύτην συνίσταται εἰς τὴν συστηματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ περὶ Ἐκκλησίας κεφαλαίου καὶ δὴ καὶ τοῦ ὄρατοῦ τμήματος αὐτῆς, ὡς ὀργανωμένου καθιδρύματος. Ἡ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης σχεδὸν ἀποκλειστικὴ θεώρησις τῆς Ἐκκλησίας, ὡς τοῦ κατ' ἐξοχὴν θείου καὶ ὑπερκοσμίου ὄργανισμοῦ, ὡς τοῦ μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ νέου λαοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ νέου Ἰσραὴλ, ὡς τῆς κοινωνίας τῶν ἁγίων καὶ τῶν κεκλημένων⁵⁹, συμπληροῦται διὰ τῆς ἐκ παραλλήλου ἐξάρσεως τῆς ἐνότητος τοῦ ὄρατοῦ μετὰ τοῦ ἀοράτου τμήματος τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ὄρατὴ Ἐκκλησία θεωρεῖται πλέον, καὶ ὡς θεσμὸς δικαίου. Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον ἄρχεται ἡ θεωρητικὴ θεμελιωσις τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὡς νομικοῦ θεσμοῦ καὶ ἐπιτυγχάνεται ἡ προώθησις ἑνὸς τῶν βασιικωτέρων καὶ πλέον περιπλόκων προβλημάτων τῆς Ἐκκλησιολογίας καὶ ἤτις ἐπέπρωτο νὰ ἔχη σπουδαιότατην τὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοργανώσεως.

Πρῶτος ὁ Τερτυλλιανὸς (150 ἢ 155 — 220 ἢ 223), ὢν ἐπιφανὴς νομικός, εἰσάγει νομικοὺς ὅρους⁶⁰ καὶ νομικὸν τρόπον ἐξετάσεως τῶν ἐκκλησιολογικῶν προβλημάτων⁶¹. Θεωρῶν τὸ Εὐαγγέλιον ὡς τὴν καινὴν ἐντολὴν «νονα

57. Πρβλ. Feine, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 52.

58. Πρβλ. F. Heiler, ἐνθ' ἄν. σελ. VII «Beim Vergleich der römischen Kirche mit der Ostkirche stieß ich immer wieder auf die von der Konfessionskunde zu wenig beachtete Tatsache, dass die Struktur der westlichen Kirche ursprünglich die selbe war wie der östlichen und dass gerade die im Westen sich vollziehende Strukturverschiebung zu einer der tieferen Ursachen der Trennung wurde».

59. Πρβλ. Κων. Μουρατίδου, Ἡ οὐσία καὶ τὸ πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας... ἐνθ' ἄν. σελ. 41 ἐξ.

60. Ὁ Τερτυλλιανὸς εἰσήγαγεν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν τοὺς ὅρους *ius* καὶ *iura*. Πρβλ. A. Beck, Römische Recht bei Tertullian und Cyprian (Schriften der Königsberger Gelehrten—Gesellschaft, geisteswissenschaftliche Klasse VIII 2), Halle 1930, σελ. 64 ἐξ.

61. Πρβλ. F. Heiler, ἐνθ' ἄν. σελ. 5 «Im Unterschied von der mystisch orientierten Theologie der Griechen trägt sein (δηλ. τοῦ Τερτυλλιανοῦ) logischen Denken bereits jenen ausgesprochen rationalen Charakter, der die späteren abendländischen Scholastiker kennzeichnet».

lex) υπεγράμμισε τὸν χαρακτήρα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὡς νομικοῦ θεσμοῦ. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι κατ' αὐτὸν οὐ μόνον ὑπερκόσμιος καὶ θεῖος ὀργανισμὸς, ἀλλὰ καὶ θεσμὸς (institutio), νομικὸν καθίδρυμα, ἐν ᾧ αἱ ἀρμοδιότητες ἐκάστου μέλους εἶναι σαφῶς προδιαγεγραμμένα. Ὑπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐθεντίαν, ὑπάγονται κατὰ τὸν Τερτυλλιανὸν οὐ μόνον τὰ ἀφορώντα εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ τὰ εἰς τὸν ἐν γένει θρησκευτικὸν καὶ ἠθικὸν βίον. Ὁ Τερτυλλιανὸς ὑπῆρξεν πρὸς τούτοις «ὁ δημιουργὸς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς λατινικῆς γλώσσης καὶ τῶν ὄρων τῆς θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς Θεολογίας»⁶². Ἐπι σπουδαιότερα ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ τοῦ ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος Κυπριανοῦ, († 258) ὁ ὁποῖος διὰ τοῦ περιφημοῦ έργου «De catholicae ecclesiae unitate» καὶ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ ἐδίδασκειν, ὅτι ἡ ὀργανωμένη ὄρατὴ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ τὴν μοναδικὴν κιβωτὸν ἐκτὸς τῆς ὁποίας οὐδεμία ὑπάρχει σωτηρία «salus extra ecclesiae non est»⁶³. Ἡ περὶ τῆς ὄρατῆς Ἐκκλησίας διδασκαλία τοῦ Κυπριανοῦ ἐθεμελιώθη ἐπὶ τῆς ἐνότητος τῶν ἐπισκόπων, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἴσοι πρὸς ἀλλήλους, τοῦ Πέτρου ὄντος τύπου τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας. Ὡς δὲ ἕκαστος ἀπόστολος εἶχε τὴν αὐτὴν πρὸς τὸν Πέτρον πληρότητα τῆς ἐξουσίας, οὕτω καὶ οἱ ἐπίσκοποι ἔχουν πλῆρως τὸ ἀξίωμα. Ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας συνεπῶς θεμελιώθεται ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ τῆς ἐνότητος τῶν ἐπισκόπων καὶ ἐκδηλοῦται ἐν τῇ ἐν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι συνενώσει αὐτῶν ἐν Συνόδοις.

Ἄλλ' ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος προσέφερεν τὴν οὐσιώδη ὑποδομὴν τῆς θεολογικῆς θεμελιώσεως τοῦ ὄρου «Ἐκκλησία» ἐν τῇ Δύσει ὑπῆρξεν ὁ ἱερός Αὐγουστίνος⁶⁴. Ἡ μεγάλη αὐτῆ διάνοια συνέλαβεν ἐν τῇ καθολικότητι τοῦ πρόβλημα τῆς Ἐκκλησίας θεωρῶν αὐτὴν ὡς τὴν ὄρατὴν ἐνσωμάτωσιν τῆς ἐπουρανίου βασιλείας⁶⁵. Ἰδιαιτέρως ὑπογραμμίζεται ὑπ' αὐτοῦ ὁ χαρακτήρ τῆς Ἐκκλησίας ὡς τῆς κοινωνίας τῶν βεβαπτισμένων, ἧτις φέρει ἐν αὐτῇ τὸν χαρακτήρα τῆς ἐνότητος, τῆς μοναδικότητος, τῆς ἀγιότητος καὶ τῆς καθολικότητος. Κατὰ τὴν ἀόρατον αὐτῆς πλευρὰν ἡ Ἐκκλησία εἶναι τὸ μυστικὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Ἡ θεολογικὴ αὐτῆ θεμελίωσις τῆς Ἐκκλησιολογίας τοῦ Αὐγουστίνου ἀφορᾷ εἰς τε τὴν ὄρατὴν καὶ τὴν ἀόρατον Ἐκκλησίαν ἐκλαμβανόμενης ὡς ἐνιαίου καὶ ἀδιασπάστου θεοῦ καὶ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ⁶⁶.

Ἐκτὸς τῆς ὡς ἄνω συμβολῆς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος

62. Γερ. Κονιδάρη, Ἐκκλ. Ἱστ. σελ. 202.

63. Ἐπιστ. 73, 21. Πρβλ. καὶ «De catholicae ecclesiae unitate 6. «habere non potest deum patrem, qui ecclesiam non habet matrem» καὶ Ἐπιστ. 55, 24 «christianus non est, qui in Christi ecclesia non est».

64. Πρβλ. F. Hofmann, Der Kirchenbegriff des heiligen Augustinus, München 1933.

65. Σχετικὴ ἀνάπτυξιν πρβλ. εἰς τὸ περίφημον ἔργον τοῦ Αὐγουστίνου «De civitate Dei».

66. W. Ploch, ἐνθ' ἄν. I σελ. 117.

ἐν τῇ λύσει τοῦ θεμελιώδους περὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὡς νομικοῦ θεσμοῦ, προβλήματος ἢ δημιουργικῆς ἐπίδρασις αὐτοῦ ἐπεξετάθη ἰδίως ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ὀργανώσεως καὶ τῶν ὀργάνων τῆς διοικήσεως, καθὼς καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς δικονομίας⁶⁷ καὶ τῆς διοργανώσεως τοῦ μοναχικοῦ βίου⁶⁸.

Ἡ σπουδαιότης τῆς τοιαύτης συμβολῆς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος εἶναι αὐτόδηλος, ἐὰν μάλιστα ληφθῇ ὑπ' ὄψει τὸ γεγονός, ὅτι κατὰ τὴν πρώτην ταύτην περίοδον ἡ συμβολὴ αὕτη εἶναι, ἐν πολλοῖς, ἐντὸς τοῦ πνεύματος καὶ τῆς παραδόσεως τοῦ Ἀρχικοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἀνήκει εἰς τὴν οὐσίαν τῆς πρώτης Καθολικῆς Ἐκκλησίας⁶⁹.

4. Ἡ συνεπεία τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος διαφοροποιήσις τῆς Ρ. Ε.

Ἡ εὐρυτάτη κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐπίδρασις τοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος ἐπὶ τὴν διοργάνωσιν τῆς Ρ. Ε. καὶ ἡ δι' αὐτῆς διαμόρφωσις πλείστων ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν συνεπήγετο φυσικῶ τῷ λόγῳ καὶ τὸν κίνδυνον τῆς μεταθέσεως τοῦ κέντρου τῆς βαρύτητος ἐκ τῆς οὐσίας εἰς τὴν μορφήν καὶ τῆς, συνεπεία τούτου, ἀνατροπῆς τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἱεραρχίας τῶν ἀξιῶν. Διότι τὸ ρωμαϊκὸν πνεῦμα καὶ δὴ καὶ τὸ νομικὸν τοιοῦτον χαρακτηρίζεται, ὡς εἶδομεν, ἐκ τῆς τάσεως τῆς ἐρεύνης τῆς ἐξωτερικῆς τῶν πραγμάτων ἐκμάρτυσεως καὶ οὐχὶ τῆς ἀληθοῦς αὐτῶν ὑποστάσεως. Πράγματι δὲ ἡ διαφοροποίησις τῆς Ρ. Ε. ἀπὸ τῆς μιᾶς, ἀρχαίας καὶ ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας, ἤρξατο, ὅταν τὸ ρωμαϊκὸν ὀργανωτικὸν δαιμόνιον ἔπαυσε νὰ εἶναι ἐν ἀπλοῦν ἐργαλεῖον κατευθυνόμενον ἐξ ὀλοκλήρου καὶ ἀπολύτως ὑπὸ τοῦ καθολικοῦ τῆς Ἐκκλησίας πνεύματος καὶ ἤρξατο ἐπηρεαζόμενον ὑπὸ τοῦ καθαρῶς ρωμαϊκοῦ πνεύματος τῆς κυριαρχίας καὶ τῆς ἐπιβολῆς. Καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν ἢ ἐν προκειμένῳ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἦτο συγκεχυμένη πως. Τὸ ρωμαϊκὸν πνεῦμα δὲν ἀπετέλει μὲν τὸ κυριαρχοῦν στοιχεῖον τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοργανώσεως, συνέβαλλεν ὁμως βαθμιδαίως εἰς τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ χαρακτῆρος τῆς Ἐκκλησίας, ὡς τοῦ κατ' ἐξοχὴν πνευματικοῦ ὀργανισμοῦ, ἐν ᾧ κυριαρχεῖ ἡ ἐλευθερία τοῦ πνεύματος καὶ ἡ ἀγάπη, ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν συνεκτικὸς δεσμός. Εἶναι δὲ θεμελιώδους σημασίας ἡ ἀρχή, καθ' ἣν ἡ ἐνότης τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας συνίσταται κυρίως καὶ πρωτίστως ἐν τῇ πίστει καὶ τῇ ἀγάπῃ, διότι ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας εἶναι κυρίως ζήτημα οὐσίας καὶ ὡς ἔκφρασις τῆς ἐνότητος ἐν τῇ οὐσίᾳ ἀποτελεῖ ἡ ἐνότης τῆς μορφῆς καὶ τῶν τύπων. Τὴν θεμελιώδη ταύτην ἀρχὴν τῆς ἐνό-

67. Πρβλ. P l ö c h l, ἐνθ' ἀν. σελ. I σελ. 114 ἐξ. Πρβλ. καὶ F e i n e, ἐνθ' ἀν. σελ. 59 «eine ganze Schicht Kirchenrecht wurde römisch geprägt» und trägt in ihren Überresten bis auf den heutigen Tag antik—römische Züge».

68. Πρβλ. J. H e r w e g e n, Vom Geist des röm. Rechts in der Benediktinerregel ἐν Chrsitl. Verwirklichung R. Guardini: zum 50 Geburst 1935.

69. Πρβλ. Γ ε ρ. Κ ο ν ι δ ἄ ρ η., Διατί... ἐνθ' ἀν. σελ. 80.

τητος πρώτος ὁ πάπας Βίκτωρ κατὰ τὰ τέλη τῆς Β' ἑκατονταετηρίδος ἀπεπειράθη ἐν τῇ γνωστῇ διενέξει περὶ τοῦ χρόνου ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα νὰ ἀνατρέψῃ καὶ ἐπιβόλῃ ἀναγκαστικῶς τὴν ἐξωτερικὴν ὁμοιομορφίαν ἐπὶ συμπάσης τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ἐν προκειμένῳ ὁ Ρώμης Βίκτωρ δὲν ὠθεῖται εἰς τὴν ἐνέργειάν του ταύτην κυρίως ὑπὸ τοῦ ἀκραίφνου καὶ κυρίου χαρακτηριστικοῦ τοῦ Ρωμαϊκοῦ πνεύματος, ἥτοι τοῦ τῆς ἀπολύτου αὐθεντίας κυριαρχίας καὶ ἐπιβολῆς⁷⁰. Τὴν ἐνέργειαν τοῦ Βίκτωρος πρὸς ἀναγκαστικὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἐξωτερικοῦ Καθολικισμοῦ χαρακτηρίζει ἐν ἄλλο ἰδίωμα τοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος τῆς προβολῆς δηλ. τῶν τύπων ὑπὲρ τὴν οὐσίαν. Διότι ἐν προκειμένῳ παραθεωρεῖ ὁ Βίκτωρ τὴν πρωταρχικὴν του ὑποχρέωσιν, ὡς ἐνὸς τῶν ἐπισκόπων τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, νὰ συνεργασθῇ ἐν τῷ πνεύματι τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐνότητος μετὰ τοῦ σώματος τῶν ἐπισκόπων, καὶ θυσιάζει τὴν θεμελιώδη ἐντολὴν τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἐξεδηλοῦτο ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν τοπικῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων, χάριν τῆς ἐξωτερικῆς ὁμοιομορφίας οὐ μόνον εἰς τὰ βασικὰ καὶ τὰ θεμελιώδη, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ δευτερεύοντα καὶ τὰ ἐπὶ μέρους. Ὁ τύπος δηλ. θεωρεῖται ὑπ' αὐτοῦ ὡς μέρος τῆς οὐσίας καὶ συνεπῶς δὲν εἶναι παράδοξον τὸ γεγονός, ὅτι χάριν τοῦ τύπου θυσιάζεται ὑπ' αὐτοῦ ἡ οὐσία!

Ἡ θέσις αὕτη τοῦ Βίκτωρος ἀπετέλεσε τὴν ἀπαρχὴν τῆς βαθμιαίας ἐπιβολῆς ἐπὶ τῆς Ρ.Ε. τοῦ κυριωτάτου στοιχείου τοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος, ἥτοι τῆς ἀπολύτου αὐθεντίας, κυριαρχίας καὶ ἐπιβολῆς. Τὸ παράδειγμα τοῦ Βίκτωρος ἀκολουθοῦν ἐν συνεχείᾳ οἱ Πάπαι Κάλλιστος καὶ Στέφανος, ὁ μὲν πρῶτος εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀφέσεως τῶν βαρέων ἁμαρτημάτων (220), ὁ δὲ δεῦτερος εἰς τὸ ζήτημα τοῦ βαπτίσματος τῶν αἰρετικῶν. Κατὰ τὴν πρώτην τούτην, δύναται τις νὰ εἴπῃ, περίοδον τῆς ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος διεκδικήσεως ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης τῆς ἐπὶ συμπάσης τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας αὐθεντίας, διευτώθη ἡ ἀποψις ὅτι πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι δέον νὰ συμφωνῶσι πρὸς τὴν Ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν⁷¹. Ἐν συνεχείᾳ καὶ κατὰ τὴν δευτέραν βαθμίδα διεκδικητῆς τῆς ἐπὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας αὐθεντίας δὲν ἐμφανίζεται πλέον ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης, ἀλλ' ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς. Οὕτω, πρῶτος ὁ Πάπας Ἰούλιος ὁ Α' διευτώσῃ τὴν ἀξίωσιν, ὅτι αὐτὸς ἐδικαιοῦτο νὰ δικάσῃ τοὺς ἐπισκόπους τῶν ἀποστολικῶν θρόνων τῆς Ἀνατολῆς, ἐπικαλούμενος μάλιστα τὸ ἐπιχείρημα,

70. Πρβλ. Γερ. Κονιδάρη, ἐνθ' ἀν. Ἐκκ. Ἰστ. σελ. 226α Ὁ Ρώμης Βίκτωρ ἐνεφανίσθη ὡς πιστὸν μέλος τοῦ συνδέσμου «τῆς κοινῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν», καὶ οἶνε ἐκπρόσωπος αὐτῆς, οὐχὶ δὲ ὡς Ρωμαῖος ἐπίσκοπος καὶ ἡγέτης τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκαμε χρῆσιν τῆς ἡθικῆς θέσεώς του, ὡς ἐπισκόπου (μονάρχου;) τῆς πρωτεύουσας τῆς ἀπροκαθημένου τῆς ἀγάπης) —δικαιον δικαιοδοσίας *jurisdiktion* καὶ πρωτεῖον στήριζόμενον εἰς τὸν Πέτρον δὲν ἀναφέρονται, διότι δὲν ἐνεφανίσθη τότε, ὡς διάδοχος τοῦ Πέτρου...

71. Πρβλ. Β. Στεφανίδου, ἐνθ' ἀν. σελ. 261 ἐξ.

ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἀρχαίας συνηθείας. Τοιαύτη ἕμως συνήθεια, ὅπως χαρακτηριστικῶς παρατηρεῖ ὁ ἀείμνηστος Καθηγητὴς Β. Στεφανίδης, εἶναι ἄγνωστος⁷². Ἄλλ' αἱ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος παπικαὶ διεκδικήσεις, ἐπιστρατεύουσαι ὑπαρκτοὺς καὶ ἀνυπάρκτους λόγους, συνεχίζονται μετ' ἐπηυξημένης οὐ μόνον τῆς ταχύτητος, ἀλλὰ καὶ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν. Ἀπὸ τοῦ Σιλβέρτου μέχρι τοῦ Σίξτου Γ' (314-449) ἐμφανίζονται οἱ πρῶτοι ἀληθεῖς Πάπαι⁷³. Οὕτως ὁ Πάπας Δάμασος ἐπέτυχε τὴν κατ' αἵτησιν συνόδου ἐξ Ἰταλῶν ἐπισκόπων θέσπισιν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Γρατιανοῦ τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας τοῦ Πάπα ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἰταλίας ἢ καὶ ἐπὶ συμπάσης τῆς Δύσεως (rescriptum 378 ἢ 379). Ὁ διάδοχος τοῦ Δαμάσου Συρίκιος (384-399) ἐνσαρκιωτῆς τοῦ κυριαρχικοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος ἐπεζήτησε καὶ ἐπεδίωξε τὴν ἐπέκτασιν τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Ρωμαίου ποντίφηκος οὐ μόνον ἐπ' ἄλλης τῆς Δύσεως, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτῆς ἔτι τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Πολὺ σπουδαιότερα ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ τοῦ Πάπα Ἰννοκεντίου Α' (402-417), ὁ ὁποῖος ἠξίωσεν, ὅπως αἱ σπουδαιότεραι ἐκκλησιαστικαὶ ὑποθέσεις μετὰ τὰς ἀποφάσεις τῶν ἐπισκόπων, ἦτοι τῶν ἐπαρχιακῶν συνόδων, ὑποβάλλωνται τῷ ἐπισκόπῳ Ρώμης ὡς Rectorem Ecclesiae (causa maiores post iudicium episcopale ad sedem apostolicam referantur). Ἐκτὸς ἕμως τῆς νομικῆς καὶ δικοικητικῆς ταύτης ἐποπτείας ἐπὶ τῆς τε Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας διεξεδίκει ὁ Πάπας καὶ τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνῃ αὐθεντικὰς ἀποφάσεις ἐπὶ ζητημάτων πίστεως συμπάσης τῆς Ἐκκλησίας. Τέλος δὲ ἀπῆτει καὶ τὴν λειτουργικὴν ὁμοιομορφίαν ὁλοκλήρου τῆς Δύσεως⁷⁴.

Ἡ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος συνεχῆς συγκέντρωσις τῆς ἐξουσίας ὑπὸ τῶν ὡς ἄνω κυρίως Παπῶν τῆς Ρώμης καὶ ἡ δι' αὐτῆς κατάφυρος παραβίασις τῆς σχετικῆς ἀπαγορευτικῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου δὲν ἦτο δυνατόν παρά νὰ νοθεύσῃ τὸ πνεῦμα τῆς Ρ. Ε. καὶ νὰ ἐπιφέρῃ ἐπικινδύνους ἀλλοιώσεις εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ περιεχόμενον τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἡ θλιβερὰ προσπάθεια τῶν ἐπισκόπων τῆς Ρώμης, νὰ ἀντικαταστήσουν τὸν τιμητικώτατον τίτλον τῆς Ἐκκλησίας των, ἦτοι τὸν τῆς προκαθημένης τῆς ἀγάπης, διὰ τοῦ τῆς προκαθημένης τῆς ἐξουσίας, καὶ ἡ ὑποχώρησις τοῦ πνεύματος τῆς διακονίας καὶ τῆς συνενοῦσης ἀγάπης πρὸ τοῦ πνεύματος τῆς κυριαρχίας καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ καταναγκασμοῦ ὡδήγουν ἀναποφεύκτως εἰς τὴν ἀλλοίωσιν τῆς οὐσίας τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς προβολῆς τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος εἰς βᾶρος τοῦ θείου. Οὕτω, ἡ ὑπέροχος περὶ τῆς Ἐκκλησίας Παύλειος εἰκὼν, ὡς τοῦ μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, διαστρέφεται. Ὁ Πάπας διεκδικεῖ τὴν θέσιν Κεφαλῆς! Ἦδη ὁ Βοφάνιτιος Α' (418-422) ἐχαρακτήρισεν ὡς κεφαλὴν τῆς Οἰκουμενικῆς

72. Ἐνθ' ἄν. σελ. 262.

73. Πρβλ. F. Heiler, ἔνθ' ἄν. σελ. 203 ἐξ.

74. Πρβλ. F. Heiler, ἔνθ' ἄν. σελ. 209 ἐξ.

Ἐκκλησίας τὴν Ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν⁷⁵. Ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Ρώμης Καίσεστίνου Α' ἐν τῇ Γ' Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ πρεσβύτερος Φίλιππος ἐχα-
ρακτήρισεν ὡς κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης. Ὅτι
δηλαδή, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς παπικῆς ἐπιστολῆς οἱ παρόντες ἐπίσκοποι
ἐπιδοκιμάσαντες αὐτὴν ἠνώθησαν ὡς ἅγια μέλη μετὰ τῆς ἁγίας κεφαλῆς⁷⁶.
Ὁ Ἀγκύρας Θεόδωρος ἀντέταξε τὴν παρατήρησιν, ὅτι ἡ Σύνοδος ἤδη πρὸ τῆς
ἀφίξεως τῶν Παπικῶν ἀπεσταλμένων εἶχε λάβῃ ἀποφάσεις. Ἀλλὰ τὴν ἐπαύ-
ριον ὁ Φίλιππος ἐπανάλαβε τὸν χαρακτηρισμὸν καὶ ἐδικαιολόγησεν αὐτὸν
διὰ τῶν ἐπομένων: «Πέτρος, ὁ ἔξαρχος καὶ κεφαλὴ τῶν ἀποστόλων, ὁ θεμέλιος
τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας... ἕως τοῦ νῦν καὶ αἰεὶ ἐν τοῖς αὐτοῦ διαδόχοις
καὶ ζῆ καὶ δικάζειν⁷⁷». Ὁ Πάπας Λέων ὁ Μέγας (440-461) συμβάλλει εἰς τὴν
ἔτι περαιτέρω διαφοροποίησιν τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἐπισκό-
πων, διδάσκων, ὅτι ὑφίσταται μυστικὴ ἔνωσις μετὰ τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου,
τοῦ πρίγκηπος τῆς Ἐκκλησίας — princeps ecclesiae — καὶ τοῦ ἐπισκόπου
Ρώμης. Δεδομένου δέ, ὅτι, κατὰ τὸν Λέοντα πᾶσα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐξουσία
ἐδόθη εἰς τοὺς Ἀποστόλους, οὐχὶ μόνον ἐν τῷ Πέτρῳ, ἀλλὰ διὰ τοῦ Πέτρου,
ἐπάγεται ὅτι μόνον ἐν τῷ ἐπισκόπῳ Ρώμης, τῷ διαδόχῳ καὶ ἀντιπροσώπῳ
τοῦ Πέτρου συγκεντροῦται ἅπασα ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐξουσία, ὅτι δηλ. μόνον
ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης ἔχει τὴν «plenitudo potestatis»⁷⁸.

Ἡ ἄποψις, καθ' ἣν ἡ ὑψίστη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐθεντία ἐνσαρκοῦται ἐν
τῷ ἐπισκόπῳ Ρώμης, ἀποτελεῖ τὸν θρίαμβον τοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος ἐν τῇ
διαμορφώσει καὶ τῇ διαφοροποιήσει τῆς Ρ.Ε. Ἡ ἔστω θεωρητικὴ αὕτη ἰδίᾳ
ἐν τῇ Δύσει ἐπίτευξις ὑπὸ τοῦ Παπισμοῦ τῆς ὑψίστης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐθεντίας
ἀποτελεῖ τὸν βασικὸν σταθμὸν διὰ τὴν ἔτι περαιτέρω παρέκκλισιν καὶ νό-
θευσιν τῆς οὐσίας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ. Τὸ πνεῦμα τῆς ἀπολύτου
κυριαρχίας καὶ ἐπιβολῆς, τὸ πνεῦμα τῆς κοσμοκράτορος εἰδωλολατρικῆς Ρώμης,
κατακτᾷ ὅλον ἐν καὶ περισσώτερον τοὺς χριστιανοὺς ἐπισκόπους τῆς. Ἡ ἐπίτευ-
ξις τῆς ἀνωτάτης πνευματικῆς ἐξουσίας δὲν εἶναι πλέον ὁ τελικὸς σκοπὸς τοῦ
παπισμοῦ. Ἡ συνεχὴς καὶ ἐντονωτέρα προβολὴ τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος
ὀδηγεῖ εἰς ἔτι μεγαλυτέραν ἐκκοσμίκευσιν, εἰς τὴν ἐπίδιωξιν κοσμικῶν ἐπι-
τευγμάτων. Τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἠτελεῖ τὴν ὑπόστασιν τῆς Ἐκκλησίας.
Καὶ οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος⁷⁹ καὶ ἐντεῦθεν,
ἐνόμισαν, ὅτι ἡ καλλιτέρα ἀντιμετώπισις τοῦ κοσμικοῦ πνεύματος εἶναι ἡ
ὑπαγωγή τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας ὑπὸ τὴν πνευματικὴν, οὐχὶ δηλ. ἡ δι' ἐπι-

75. Ἐπιστ. 14. P.L. 20, 777 ἐξ.

76. Mansi, 4, 1289 ἐξ.

77. Mansi, 4, 1295 ἐξ. Πρβλ. Β. Στεφανίδου, ἔνθ' ἀν. σελ. 264 ὑπ. 9.

78. Ὁ βαρυσήμαντος ἕρος «plenitudo potestatis» δηλοῖ τὴν πληρότητα ἢ τὸ σύν-
ολον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας. Πρβλ. F. Heilbr., ἔνθ' ἀν. σελ. 214 ἐξ.

79. Πρβλ. von Loewenich, ἔνθ' ἀν.

δράσεως ἐξύψωσις τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας, ἀλλ' ἐν τελικῇ ἀναλύσει ἡ δι' ἀναμειξέως νόθευσις ἀμφοτέρων. Τὸ μέγα πρόβλημα τῶν σχέσεων, Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας ἐτίθετο ἐπὶ τάπητος. Αἱ πρὸς τὴν Πολιτείαν σχέσεις, λόγω καὶ τῶν ειδικῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἧς εὐρέθη ἀπὸ τοῦ Δ' καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος ἡ Δύσις, προέβαλλον ἐνώπιον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης, ὅχι τόσον ὡς ἐν μέγα πρόβλημα ὅσον ὡς εἰς μέγας πειρασμούς, πρὸ τοῦ ὁποίου ἐπρόκειτο νὰ ὑποκύψῃ ἐπανειλημμένως καὶ νὰ ὠδηγηθῇ εἰς πτώσεις, αἵτινες ὑπῆρξαν τῶ ὄντι καταστρεπτικαὶ διὰ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ πορείαν τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ παρεμβολὴ τοῦ μεγάλου Πάπα Γρηγορίου Α' (590-604) καὶ ἡ προσπάθειά του πρὸς πνευματικὴν θεμελίωσιν τοῦ παπικοῦ θεσμοῦ, διὰ τῆς μετατροπῆς τοῦ πνεύματος τῆς *Ιεροκρατίας* εἰς *ιεροδιακονίαν*, παρέμεινεν ἐν φωτεινὸν μετέωρον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ρ. Ε. ἄνευ ὅμως οὐσιαστικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τὴν περαιτέρω διαμόρφωσιν τοῦ παπικοῦ θεσμοῦ⁸⁰. Κατὰ τὴν περίοδον τῶν ἑξ ἑκατονταετηρίδων, ἥτις παρενεβλήθη μεταξὺ τῆς «διακονίας» Γρηγορίου τοῦ μεγάλου καὶ τῆς μονοκρατορίας, τοῦ Ἰννοκεντίου Γ' ὁ μεσαιωνικὸς Παπισμὸς βραδέως, ἀλλὰ σταθερῶς προπαρασκευάζεται διὰ τὴν παγκόσμιον κυριαρχίαν. Ὁ Πάπας ἀνώτατος ἄρχων τοῦ κόσμου! Ἴδου τὸ ἰδεώδες τῶν Παπῶν! Ἦδη ὑπὸ τῶν συγχρόνων του ἐλέχθη περὶ τοῦ Πάπα Νικολάου Α' (858-867), ὅτι «ὁ Νικόλαος ὄλου τοῦ κόσμου αὐτοκράτορα ἐαυτὸν ἐποίησιν»⁸¹. Ὁ διεκδικῶν τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐνσάρκωσιν καὶ ἐκπροσώπησιν τῆς Ἐκκλησίας, δηλ. τῆς βασιλείας ἥτις δὲν εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ἐπεδίωκε τὴν πάσῃ θυσίᾳ μετατροπὴν αὐτῆς καὶ εἰς βασιλείαν τοῦ κόσμου τούτου. Ὁ ἐκπροσωπῶν ἐκεῖνον, ὁ Ὅποιος δὲν εἶχε πού τὴν κεφαλὴν κλίνει μεταβάλλεται εἰς κοσμικὸν ἄρχοντα, διαθέτονα στρατὸν καὶ χρησιμο-

80. Πρὸβλ. F. Heiler, ἐνθ' ἄν. σελ. 228. Β. Στεφανίδου, ἐνθ' ἄν. σελ. 267 ὑπ. «Γρηγόριος ὁ Α' ἔδωκεν εἰς τὸ παπικὸν πρωτεῖον ἄλλον χαρακτήρα. Συνεδύακεν αὐτὸ ὅχι μὲ τὸ Ματθ. 16,18 («Σὺ εἶ Πέτρος κ.τ.λ.»), ἀλλὰ μὲ τὸ μνημονευθὲν χωρίον τοῦ Μάρκου (10,44). Ἀπέκρουε τὸν τίτλον «οἰκουμενικός» καὶ δι' ἑαυτὸν. «Ὅτε ὁ Ἀλεξανδρείας Εὐλόγιος ἀνόμασε αὐτὸν «οἰκουμενικὸν πάπαν» καὶ τὴν ἐπιστολὴν αὐτοῦ «διαταγήν», ὁ Γρηγόριος ἀπήνητησεν: ἀγῶ δὲν διέταξα ἀπλῶς ὑπέδειξα» (non ego iussi, sed indicare curavi), καὶ ἠρνήθη τὸν τίτλον τοῦτον, κυρίως ἐκ μέρους τοῦ Ἀλεξανδρείας. Ἐθεώρει τοὺς θρόνους Ρώμης, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας ἰσοτίμους, ὡς ἓνα μάλιστα θρόνον ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀποστόλου, τοῦ Πέτρου (Migne 77, 933 καὶ 899 AB. Mirbt, Quellen, σελ. 99, 4 ἐξ.). Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς προκατόχους αὐτοῦ, δὲν ἐπεδίωξε πλήρη συγκέντρωσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοργανώσεως καὶ λειτουργικῆν ἀφομοίωσιν. Ἰπὸ ἐποφιν χριστιανικοῦ πνεύματος Γρηγόριος ὁ Α', ὁ Μέγας, ὑπερέχει ὄλων τῶν ἄλλων παπῶν». Ὡς γνωστὸν ὁ Γρηγόριος ὁ Μέγας εἶχεν ἀποκτήσει τὴν συνήθειαν, ὅτε ἀκόμη ἦτο μοναχός, νὰ ὀνομάζῃ ἑαυτὸν «δούλον τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ». (servum servorum dei), συνήθειαν τὴν ὅποیان διετήρησεν καὶ ὅτε ἐγένετο πάπας.

81. Β. Στεφανίδου, ἐνθ' ἄν. σελ. 440.

ποιούντα μέσα, τὰ ὁποῖα ἀντίκεινται οὐχὶ μόνον πρὸς τὴν φύσιν τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐντιμον διακυβέρνησιν τῶν κατὰ κόσμον Πολιτειῶν. Δὲν εἶναι συνεπῶς παράδοξον τὸ γεγονός, ὅτι τὸ παπικὸν κράτος ἐθεμελιώθη ἐπὶ ἐνὸς ψεύδους, ἤτοι τῆς ψευδοκωνσταντινείου δωρεᾶς⁸². Οὕτω, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος ἢ Ρ.Ε. διαμορφοῦται κατὰ τὸ πρότυπον τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας⁸³. Ὅπως δηλ. ὁ Ρωμαῖος Αὐγούστος ἐνεσάρκωνε ἐν ἑαυτῷ τὴν ἰδέαν τῆς αὐτοκρατορίας, οὕτω καὶ ὁ Ρωμαῖος Ποντίφηξ τὴν ἰδέαν τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὸς εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐξουσίας⁸⁴ καὶ ὁ ὑπέρτατος δικαστὴς οὐ μόνον τῶν λαϊκῶν καὶ τῶν κληρικῶν, τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν πατριαρχῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν βασιλέων καὶ τῶν αὐτοκρατόρων. Ἡ Ρ.Ε. ἔτεινε νὰ μεταβληθῇ εἰς πολιτικοεκκλησιαστικὸν ὄργανισμὸν⁸⁵. Ἡ φύσις καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν ἐκκλησιαστικῶν λειτουργημάτων ἡλλοιώθη. Τὸ πνεῦμα τῆς ἀπολύτου κυριαρχίας καὶ τῆς ἐπιβολῆς κατέστη τὸ κύριον γνώρισμα τῆς Ρ.Ε., ὁ βίος τῆς ὁποίας συνυφάνθη ἐπὶ τοσοῦτον μετὰ τοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος καὶ μάλιστα τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, οὕτως ὥστε εἰς τὴν Lex Ribuaria (7 αἰῶν ἢ καὶ ἀργότερον) ὑπάρχει ἡ φράσις καθ' ἣν: «Ecclesia vivit lege Romana»⁸⁶.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω διαπιστοῦμεν, ὅτι ἡ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐκκλ. ρωμαϊ-

82. Περὶ τῆς ψευδοκωνσταντινείου δωρεᾶς καὶ τῶν ψευδοϊσιδωρείων διατάξεων πρβλ. Β. Στεφανίδου, ἐνθ' ἀν. σελ. 274 ἐξ.

83. Πρβλ. Η. F e i n e, ἐνθ' ἀν. σελ. 99. «Er (δηλ. der päpstliche Primat) ist wesentlich auf römischen geistigen Nährboden erwachsen: Der Roma — Augustus — Gedanke gewann schon zur Zeit Leos der Gr. in Petrus, den princeps apostolorum, und seinem Nachfolger, in der auctoritas apostolicae sedis, neue Gestalt, und die Rechtstitel schuf sich zum Teil die Kirche selbst, zum Teil bediente sie sich staatlicher Gesetze».

84. Πρβλ. Α. D e m p f, ἐνθ' ἀν. σελ. 29.

85. Πρβλ. Γερ. Κονιδάρη, ἐνθ' ἀν. σελ. 550 ἐξ. «Ἡ ἐν σχετικῇ πτώσει λοιπὸν καὶ κατατμήσει εὐρισκομένη, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας καὶ τὸν περιορισμὸν τῶν Landeskirchen διατελοῦσα Ἐκκλησία τῆς Ρώμης μετεβάλλετο εἰς πολιτικοεκκλησιαστικὸν ὄργανισμὸν, φορεὰ τοῦ Ρωμ. πνεύματος καὶ συνεχιστὴν τῆς ἐκλειψάσης Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ ἱεραρχικὸς καὶ κοσμικὸς χαρακτὴρ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας θὰ προβάλῃ βραδύτερον σαφέστερος».

86. Ὡς δὲ χαρακτηριστικῶς παρατηρεῖ ὁ Η. F e i n e, ἐνθ' ἀν. σελ. 135: «Als Römerin trat die Kirche in die Germanenwelt ein. Nicht nur den christlichen Glauben, wie er sich in der Spätantike entwickelt hatte und auf den grossen Konzilien festgelegt war, hat sie den jungen Germanenvölkern übermitteln, sondern mit ihm auch eine guten Teil des Geistes — und Kulturgutes der versinkenden Antike in Sprache und Literatur, in Dichtung und bildender Kunst, in Disziplin und Recht, nicht nur auf unmittelbar kirchlichen Gebiete, und hat diese Schätze gehütet für eine Zeit, in der sie zu neuem Leben erwachen konnte. Die Kirche als solche, ihre Institute und Kleriker, lebten anerkanntermassen nach römischen Recht».

κοῦ πνεύματος διαφοροποιήσις τῆς Ρ.Ε. παρουσιάζει τὰ ἐξῆς κύρια γνωρίσματα:

1. Τὸ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ κυριαρχοῦν πνεῦμα τῆς διακονίας παραμερίζεται καὶ ἀντικαθίσταται βαθμιαίως ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς ἀπολύτου κυριαρχίας καὶ ἐπιβολῆς. Οὕτω, τὸ κύριον στοιχεῖον τοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος κατέστη καὶ τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς Ρ.Ε.

2. Ἡ συγκέντρωσις ἀπάσης τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐξουσίας εἰς τὸν Ρωμαῖον Ποντίφηκα ἀπετέλεσε τὸ θεμέλιον ἐφ' οὗ ὠκοδομήθη τὸ πολίτευμα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

3. Ἡ δεσπόζουσα ἀρχὴ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ τῆς ἐνότητος δηλ. εἰς τὴν οὐσίαν καὶ τῆς ποικιλίας εἰς τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα, ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῆς τάσεως πρὸς ἐπιβολὴν τοῦ ἐξωτερικοῦ καθολικισμοῦ, ἥτοι τῆς τάσεως πρὸς ὁμοιομορφίαν καὶ ἐπιβολὴν τῆς ἐξωτερικῆς ἐνότητος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πέρα τῶν κυρίων σημείων τοῦ δόγματος. Τὸ Ρωμαϊκὸν νομικὸν πνεῦμα συντελεῖ εἰς τὴν ὁμοιομορφίαν καὶ τὴν τυποποίησιν τῶν λεπτομερειῶν ἐν τῇ λατρείᾳ καὶ τῇ διοργανώσει.

4. Οἱ τύποι ἐκλαμβάνονται ὡς μέρος τῆς οὐσίας.

5. Διὰ τοῦ Ρωμαϊκοῦ πνεύματος ὑπεισέρχεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὸ κοσμικὸν πνεῦμα, ἥτοι ἡ νόθευσις τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας διὰ τῆς κοσμικῆς, ἥτις καὶ ἐπρόκειτο νὰ τελειωθῇ κατὰ τὴν ἀμέσως μετὰ τὸ σχίσμα περίοδον⁸⁷.

6. Ἄλλ' ἡ βαθυτέρα σημασία τῆς διαφοροποιήσεως τῆς Ρ.Ε. συνίσταται εἰς τὴν μετάθεσιν τοῦ κέντρου τῆς βαρύτητος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπὸ τῆς θείας Κεφαλῆς τῆς εἰς τὴν κατὰ τοὺς ρωμαιοκαθολικοὺς ἀνθρωπίνην κεφαλὴν αὐτῆς δηλ. εἰς τὸν Πάπαν. Διὰ τῆς μεταθέσεως ταύτης παραβιάζεται καταφώρως ἡ κατηγορηματικὴ ἀπαγόρευσις τοῦ Κυρίου τῆς ἀποφυγῆς ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν λειτουργῶν τοῦ πνεύματος τῆς κυριαρχίας καὶ τῆς ἐπιβολῆς. Ἡ ὑπὸ τοῦ παπισμοῦ ἐπίκλησις τοῦ ἐπιχειρήματος τῆς συνετεία δῆθεν τῶν διαμορφωθείσων ἐν τῇ Δύσει πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἐν γένει συνθηκῶν ἐξ ἀνάγκης χρησιμοποίησεως ὑπὸ τῆς Ρ.Ε. καὶ κοσμικῶν μέσων εἶναι ἐν ἐσχάτῃ ἀναλύσει ἀποτέλεσμα τῆς ὀλιγοπιστίας καὶ τοῦ κοσμικοῦ πνεύματος. Ἡ ἀληθῆς πίστις, ἡ μετακινουσα τὰ ὄρη, δὲν ἐπιδιώκει τὴν διὰ καθαρῶς κοσμικῶν μέσων προφύλαξιν τοῦ πνευματικοῦ τῆς Ἐκκλησίας θησαυροῦ καὶ τελείωσιν τοῦ ἔργου τῆς ἀπολυτρώσεως, ἀλλ' ἀποβλέπει εἰς τὴν συνεχῆ παρουσίαν τοῦ

87. Πρβλ. Γερ. Κονιδάρη, Διατρίβη, ἐνθ' ἀν. σελ. 133 «Τὸ ρωμαϊκὸν πνεῦμα φθάνει εἰς τὴν ὀλοκλήρωσιν ὄχι ἀπλῶς εἰς τὸ πολίτευμα, εἰς τὰς λοιπὰς ἐκδηλώσεις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου, ἀλλὰ, καὶ θεμελιώνει τὴν κοσμικὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀυθεντίαν καὶ ὅτι ἐπ' αὐτῆς στηρίζεται. Δὲν εἶναι δὲ τυχαῖον τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς δὲν ἔχει οὔτε Σύνοδον τοῦ Τριδέντου οὔτε Kasuistik».

88. Ματθ. κ' 25—26.

μοναδικού και ἀληθοῦς Κυβερνήτου τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ Κυρίου, καί, ἐν ἀγάπῃ καὶ ἀπολύτῃ ἐμπιστοσίῃ πρὸς Αὐτόν, συμμορφοῦται πρὸς τὸ ἀληθές Πνεῦμα καὶ τὰς ὑπ' Αὐτοῦ τοῦ Κυρίου τεθείσας θεμελιώδεις ἀρχὰς τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐκκλησίας ἀναθέτουσα εἰς Αὐτὸν καὶ ἀναμένουσα ἐξ Αὐτοῦ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑπ' Αὐτοῦ δοθείσης ὑποσχέσεως: «Καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύουσιν αὐτῆς»⁸⁹.

Β'. Γεωγραφικοί, πολιτικοὶ καὶ πολιτιστικοὶ ἐν γένει παράγοντες.

Ἐτερος παράγων, ὁ ὁποῖος συνετέλεσεν εἰς τὴν διαφοροποίησιν τῆς Ρ.Ε. ἀπὸ τῆς ἀρχαίας, ὑπῆρξεν ἡ γεωγραφικὴ πολιτικὴ καὶ πολιτιστικὴ ἐν γένει θέσις τῆς πόλεως Ρώμης ὡς πρωτευούσης τοῦ τότε πολιτισμένου κόσμου. «Κατὰ τὴν περίοδον τῶν τριῶν ἑκατονταετηρίδων τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐποχῆς μόνον ἡ πόλις τῆς Ρώμης διακρίνεται ἐφ' ὅλου τοῦ πεδίου τοῦ πνευματικοῦ βίου εἰς εὐρυτάτας περιοχὰς τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους. Ἡ πόλις τῆς Ρώμης εἶναι τὸ πᾶν. Αἱ ἐπαρχίαι εἶναι σιωπηλαί. Ἡ Ρώμη ἐμφανίζεται ὑπὸ τὸ λαμπρὸν φῶς τῶν ἐπιστημῶν, τὸ ὁποῖον καὶ ἐκπέμπεται ἐξ αὐτῆς. Ὑπεράνω τῶν ἐπαρχιῶν ἀπλοῦται τὸ σκότος. Ἡ Ρώμη εἶναι ἡ κεφαλὴ καὶ ἡ καρδιά τοῦ κόσμου. Ἀκαταμάχητος εἶναι ἡ ἔλξις πασῶν τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν δυνάμεων ὑπὸ τοῦ μεγάλου τούτου κέντρου. Ἡ Ρώμη εἶναι ὁ ἥλιος περὶ τὸν ὁποῖον στρέφεται ἡ Οἰκουμένη»⁹⁰. Αὐτὴ ἀκριβῶς εἶναι ἡ αἰτία δι' ἣν ἡ Ρώμη καὶ οὐχὶ π.χ. ἡ Βόρειος Ἀφρική, ἥτις ὑπῆρξεν, ὡς εἶδομεν, ἡ πατρὶς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος ἀπέβη ὁ Κύριος φορεὺς καὶ ἐκπρόσωπος τοῦ πνεύματος τούτου. Ἡ θέσις τῆς Ρώμης ὡς πρωτευούσης τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας συνετέλεσεν καὶ εἰς τὴν ἀνύψωσιν τῆς ὡς ἐκκλησιαστικῆς πρωτευούσης τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας⁹¹. Ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία προσέφερε τὸ πρωτεῖον τιμῆς «τῶ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην»⁹². Ἐκ τῆς κατὰ κόσμον δυνάμεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς

89. Ματθ. ιστ', 18.

90. R. S o h m, Kirchenrecht... τομ. I σελ 437.

91. Πρβλ. F. H e i t e r, ἐνῶ ἀν. σελ. 168 ἐξ. «Diese Erhebung Roms zu ersten unter allen christlichen Gemeinden der Welt hatte sowohl einen politisch — geographischen wie einen religiösen Grund. Es war natürlich, dass die Hauptstadt des Imperium Romanum, in der auch die Fäden der ganzen Christenheit zusammenliegen, nicht zur sehr früh zur zahlenmässig grössten Christengemeinde, sondern zum Zentrum der Katholischen, d. h. über den ganzen Erdkreis sich erstreckenden Kirche Christi wurde».

92. Κανὼν 28 τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἐξ αὐτοῦ ἀποδεικνύεται ἀναμφισβητήτως καὶ πασιφανῶς, ὅτι τὸ ἐκκλησιαστικὸν προβάδισμα τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης δὲν ἀνεφέρετο ἀρχικῶς εἰς τὴν ιδιότητά του ὡς τοῦ διαδόχου δῆθεν τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, ἀλλὰ εἰς τὴν ιδιότητα αὐτοῦ ὡς τοῦ ἐπισκόπου τῆς πρωτευούσης τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας.

Ρώμης προῆλθε καὶ ἡ πνευματικὴ δύναμις τῆς καὶ αὐθεντίας. Ἦδη ἀπὸ αὐτὸν τὸν Α' αἰῶνα ἡ Ρ.Ε. ἀνέπτυξε μεγίστην κοινωνικὴν δραστηριότητα εἰς ἔργα ἀγάπης πρὸς τὰς χειμαζομένας τοπικὰς Ἐκκλησίας, οὕτως ὥστε δικαίως νὰ δοθῇ αὐτῇ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου ὁ τίτλος «τῆς προκαθημένης τῆς ἀγάπης». Θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ, ὅτι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων ἐπληρώθησαν οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου περὶ τῆς διακονούσης ἀγάπης. Ἡ δραστηριότης αὕτη τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ἐν γένει προβολὴ αὐτῆς ὡς τῆς Ἐκκλησίας τῆς πρωτεύουσας τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας προσέδωκεν αὐτῇ ἰδιαιτέραν ἀγλήν καὶ ἐπιρροὴν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας. Ἡ ἐν συνεχείᾳ ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου μεταφορὰ τῆς πρωτεύουσας ἀπὸ τῆς Ρώμης εἰς τὴν Κων/πολιν καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα κατάρρευσις τῆς Δυτικῆς αὐτοκρατορίας κατέστησαν ὅλως ἰδιάζουσας ἐν τῇ Δύσει τὴν θέσιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης καὶ τοῦ ἐπισκόπου αὐτῆς. Ἐν μέσῳ τῶν ἐπιπέδων καὶ τοῦ πολιτικοῦ χάους καὶ τῆς ἀποσυνθέσεως εἰς ὅλας τὰς ἐκφάνσεις τοῦ κοινωνικοῦ βίου τῆς Δύσεως⁹³ προέβαλλεν ὡς ἡ μοναδικὴ ἐλπίς σωτηρίας ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης, ἡ ὁποία καὶ πράγματι ἐνεφανίσθη ὡς ἡ κληρονόμος τῶν θεσμῶν καὶ τῆς παραδόσεως τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας⁹⁴. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης ἐμφανίζεται κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὡς ἐκκλησιαστικοπολιτικὸς ὄργανισμὸς διεκδικῶν οἰκουμενικὴν αὐθεντίαν.

Γ'. Θρησκευτικοὶ παράγοντες.

Τὸ Ρωμαϊκὸν πνεῦμα καὶ οἱ γεωπολιτικοὶ καὶ πολιτιστικοὶ ἐν γένει παράγοντες ἀπετέλεσαν τὰ ἐξωτερικὰ αἴτια τῆς διαφοροποιήσεως τῆς Ρ.Ε. Ἡ ἐμπέδωσις ἡμῶς τῆς διαφοροποιήσεως ταύτης θὰ ἦτο προβληματικὴ, ἐὰν δὲν περιεβάλλετο καὶ τὸ καθαρῶς ἐκκλησιαστικὸν καὶ θρησκευτικὸν ἔνδυμα. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης, ὡς γνωστὸν, εἶχεν ὅλως ἰδιαιτέραν σπουδαιότητα διὰ τὴν Δύσιν, ἐνθα ἦτο ἡ μόνη ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. Τοῦτου ἕνεκα ἐσχληματίσθη ἡ πεποίθησις, ὅτι αὕτη εἶναι ὁ πιστὸς φύλαξ τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως τοῦ τε Πέτρου καὶ τοῦ Παύλου, ὅτινες ἔδρασαν καὶ ἐν Ρώμῃ καὶ

⁹³ Ἀκριβῶς δὲ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐδόθησαν καὶ εἰς τὸν ἐπίσκοπον Κων/πόλεως, διὰ τοῦ 28ου κανόνος τῆς Δ' ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τὰ αἴτια, πρεσβεία. «Οἱ Πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεία (δηλ. τῇ Ρώμῃ). Καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ἑκατὸν πενήντηντα θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι (τῆς Β' Οἰκ. Συνόδου Κων/πόλεως) τὰ ἴσα πρεσβεία ἀπένειμαν τῇ τῆς νέας Ρώμης ἀγιωτάτῃ θρόνῳ, εὐλόγως κρίναντες, τὴν βασιλείαν καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσιν πόλιν καὶ τῶν ἱσῶν ἀπολαύουσαν πρεσβείαν τῇ πρεσβυτέρᾳ βασιλίδι Ρώμῃ, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκείνην μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν». Πρβλ. Χρυσόστομου Παπαδόπουλου, Τὸ πρῶτον τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης, Ἀθήνα 1930.

⁹³ Πρβλ. P. Lippert, Die Kirche Christi, 1931 σελ. 35 ἐξ.

⁹⁴ W. Plöchl, ἐνθ' ἀν. σελ. 109 ἐξ. H. Feine, ἐνθ' ἀν. σελ. 103 ἐξ.

ἐμαρτύρησαν ἐν αὐτῇ καὶ ὅτι συνεπῶς ἔδει νὰ συμφωνῶσι μετ' αὐτῆς πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι τῆς Δύσεως⁹⁵. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι αὐτὰ καθ' ἑαυτά, ἡ δρᾶσις καὶ ὁ μαρτυρικός θάνατος τῶν δύο κορυφαίων ἀποστόλων, ἤρκουν διὰ νὰ προσδώσουν ὅλως ἰδιάζουσαν αἴγλην εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης⁹⁶. Εἶναι ὅμως χαρακτηριστικόν, ὅτι ἡ ἀξιοποίησις τοῦ γεγονότος τούτου ἐν σχέσει πρὸς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ παπικοῦ πρωτείου ἐγένετο μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ρωμαϊκοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πνεύματος. Πράγματι δὲ μόνον μετὰ τὸ τέλος τοῦ Β' αἰῶνος ἐπέρχεται ἡ σύνδεσις τοῦ τάφου τοῦ Πέτρου πρὸς τὸ περιφημον χωρίον τοῦ Ματθ' 16,18 «Σὺ εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύουσιν αὐτῆς». Ἐξ αὐτοῦ ἀποδεικνύεται σαφέστατα, ὅτι «πρωτογενὲς εἶναι τὸ Ρωμαϊκὸν ἐκκλησιαστικὸν πνεῦμα καὶ δευτερογενὲς τὸ πρωτεῖον ἐξουσίας, ὅπερ ἐνεφανίσθη μίαν γενεὰν βραδύτερον»⁹⁷. Συνεπῶς «ὁ παπισμὸς δὲν προῆλθεν ἀπὸ τὸ Ματθ. 16,18, ἀλλὰ βραδύτερον συνεδέθη μετὰ τῶν ἀξιώσεων τοῦ πρωτείου»⁹⁸, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν μέχρι τοῦδε ἀνεπτυχθέντων παραγόντων. Τελικῶς ὅμως τὸ ὡς ἄνω χωρίον τοῦ Ματθαίου ἀπετέλεσεν τὸ θεμέλιον, ἐφ' οὗ ἐστηρίχθη ὁ παπικὸς θεσμὸς. Διότι διὰ τῆς συνδέσεως ταύτης τοῦ παπικοῦ πρωτείου πρὸς τὸ Ματθ. 16,18 ἐνεφανίζετο ὁ παπικὸς θεσμὸς ὡς καθιερωθεὶς ὑπ' Αὐτοῦ τοῦ Κυρίου καὶ συνεπῶς, ὅτι εἶναι θεσμὸς θελοῦ δικαίου⁹⁹. Θὰ

95. Πρβλ. Β. Στεφανίδου, ἐνθ' ἄν. σελ. 261. Γερ. Κονιδάρη, ἐνθ' ἄν. σελ. 227 ἐξ.

96. Πρβλ. τὸν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης ὕμνον τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, εἰς Ρωμ. ὁμιλ. 32,2. Ρ.Γ. 60, 678 «Ἐγὼ καὶ τὴν Ρώμην διὰ τοῦτο φιλῶ, καίτοι γε αὐτὴν καὶ ἐτέρωθεν ἔχων ἐπαινεῖν καὶ ἀπὸ τοῦ μεγέθους καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἀπὸ τοῦ κάλλους καὶ ἀπὸ τοῦ πλήθους καὶ ἀπὸ τῆς δυναστείας καὶ ἀπὸ τοῦ πλοῦτου καὶ ἀπὸ τῶν κατορθωμάτων τῶν ἐν πολέμῳ· ἀλλὰ πάντα τὰ ἄλλα ἀφείς, διὰ τοῦτο αὐτὴν μακαρίζω, ὅτι καὶ ζῶν αὐτοῖς ἔγραφε καὶ οὕτως αὐτοῖς ἐφίλει καὶ παρὼν αὐτοῖς διελέχθη καὶ τὸν βίον ἐκεῖ κατέλυσε. Διὸ καὶ ἐπίσημος ἡ πόλις ἐντεῦθεν μᾶλλον ἢ ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων· καὶ καθάπερ σῶμα μέγα καὶ ἰσχυρόν, ὀφθαλμούς, ἔχει λύο λάμποντας, τῶν ἁγίων τούτων τὰ σώματα. Οὐχ οὕτως ἐστὶν ὁ οὐρανὸς λαμπρός, ὅταν ἀφῆ τοὺς ἀκτίνας ὁ ἥλιος, ὡς ἡ Ρωμαίων πόλις τὰς δύο ταύτας λαμπάδας πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἀφείσα. Ἐκεῖθεν ἀρπαγῆσεται Παῦλος, ἐνεῖθεν Πέτρος. Ἐγνωσάτε καὶ φρίζατε, οἷον ὄψεται θέαμα Ρώμη, τὸν Παῦλον ἐξαίφνης ἀνιστάμενον ἀπὸ τῆς θήκης ἐκείνης μετὰ Πέτρου, καὶ αἰρόμενον εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου· οἷον ἀποστέλλει τῷ Χριστῷ ρόδον ἢ Ρώμη, οἷους στεφάνους ἢ πόλις περικείται δύο, οἷας χρυσᾶς ἀλύσεως διέζωσται, οἷας ἔχει πηγᾶς. Διὰ ταῦτα θαυμάζω τὴν πόλιν, οὐ διὰ τὸν χρυσὸν τὸν πολύν, οὐ διὰ τοὺς κίονας, οὐ διὰ τὴν ἄλλην φαντασίαν, ἀλλὰ διὰ τοὺς στύλους τῆς Ἐκκλησίας τούτους».

97. Γερ. Κονιδάρη, Ἐκκλ. Ἱστορία ... σελ. 228.

98. Ἐνθ' ἄν. σελ. 239.

99. Πρωλ. W. P l ö c h l, ἐνθ' ἄν. τόμ. I, σελ. 51 «Es war die Apostolische Sukzession und nicht etwa die äussere Stellung Roms als Hauptstadt des Imperiums, die den römischen Bischof seinen Primat verlieh. Er ist im göttlichen Auftrag begründet!»

ἡδύνατό τις νὰ εἶπῃ ὅτι ἡ περὶ συνδέσεως τοῦ Ματθ. 16,18 μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης, θεωρία, ἀπαντᾷ διὰ πρώτην φοράν¹⁰⁰ ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Κυπριανοῦ ἀπερὶ τῆς ἐνότητος τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας» (De catholicae ecclesiae unitate, ἐγγραφή τῷ 251). Ἡ ὑπαρξὶς ὁμῶς δύο κειμένων τοῦ τετάρτου κεφαλαίου τοῦ συγγράμματος τούτου τοῦ Κυπριανοῦ, ἐνθα εὐρίσκεται ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἀνωτέρω θεωρίας, καὶ μάλιστα κατὰ μὴ ὁμοιόμορφον τρόπον, διότι εἰς μὲν τὸ ἐν χωρίον διατυποῦται ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας εἰς δὲ τὸ ἕτερον δίδεται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ χωρίου παπικὴ ἔννοια, περιπλέκει τὸ πρόβλημα¹⁰¹. Ὁ Ρώμης Στέφανος ἐπεκαλέσθη τὴν διαδοχὴν τοῦ Πέτρου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ιδρύθησαν τὰ θεμέλια τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ πρῶτον δ' ἐπὶ Στεφάνου ἐτέθη ὁ Πέτρος ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ καταλόγου τῶν Ρωμαίων ἐπισκόπων θεωρούμενος ὡς ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος αὐτῆς, ἐνῶ βεβαίως δὲν ἦτο. Τὴν αὐτὴν ἀποψιν διέτύπωσαν καὶ οἱ πάπαι Καίλεστίνος Α' καὶ Λέων Α' κλπ.

Οὕτω, ἡ προβολὴ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης, πλαισιουμένης δι' ἐξόχου ἠθικοῦ, πνευματικοῦ καὶ κοσμικοῦ γοήτρου, συνετέλεσεν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς πεποιθήσεως ἐν τῇ Δύσει, ὅτι ἄνευ κοινωνίας, μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης δὲν ὑπάρχει Ἐκκλησία¹⁰². Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ὡς ἄνω παραγόντων ἐπῆλθεν ἡ πλήρης διαφοροποίησις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης ἀπὸ τῆς ἀρχαίας, μιᾶς καὶ ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας.

(Συνεχίζεται)

100. Τὴν σύνδεσιν τοῦ χωρίου Ματθ. 16,18 πρὸς τὸν Ρωμαῖον ἐπίσκοπον πρῶτος ἀναφέρει ὁ Τερτυλλιανός, πολεμῶν τὸν Ρώμης Κάλλιστον (De pudicitia, κεφ. 21, ἔτος 220). Εἶναι ὁμῶς ἀμφίβολον, ἂν ὁ Κάλλιστος εἶχεν ἤδη πραγματικῶς χρησιμοποιήσει οὕτω τὸ χωρίον ἢ ὁ Τερτυλλιανός πολεμῆ ἀπλῶς ὑποθετικὴν καὶ ἐνδεχομένην τοιαύτην χρησιμοποίησιν αὐτοῦ. Β. Σ τ ε φ α ν ἰ δ ο υ, ἐνθ' ἄν. σελ. 263.

10. Πρβλ. Γ ε ρ. Κ ο ν ι δ ἄ ρ η, Ἐκκλ. Ἰστ... σελ. 238 ἐξ. καὶ Β α σ. Σ τ ε φ α ν ἰ δ ο υ, ἐνθ' ἄν. σελ. 263 ἐξ.

102. Πρβλ. R. S o h m, ἐνθ' ἄν. τόμ. I σελ. 382.